

Анотації

Лопаків В. С. Пенсионная реформа — шаг к реальной демократии.

Статья посвящена обоснованию демократической природы построения в Украине трехуровневой системы пенсионного обеспечения и создания на этой базе основ ее реформирования. Даются конкретные рекомендации относительно совершенствования информирования общества о пенсионном обеспечении.

Lopakov V. S. The Pension reform as a step towards the real democracy.

The article is devoted to the grounding of the democratic nature of the three-level pension-providing system construction in Ukraine and the creation of its reformation on this basis. Distinct recommendations are presented concerning the perfection of informing the society on the issues of pension providing.

Е. В. Мамонтова

ПРОБЛЕМА РОСІЙСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНІ: МІФИ ТА РЕАЛЬНІСТЬ

Серед чинників, що визначають розвиток сучасного політичного процесу в Україні окреме місце посідає мовне питання. З моменту набуття незалежності проблема визначення статусу української та російської мов вийшла далеко за межі правового поля й набула відверто політичного звучання. Дострокові президентські вибори 1994 р., продемонструвавши, що спекуляції на факторі білінгвізму можуть принести непогані політичні дивіденди, остаточно зарезервували за мовним питанням місце у порядку денному української політики. І хоча світова практика доводить, що розповсюдження двох мов в однієї країні завжди було джерелом дискомфорту та соціальної напруги, в умовах вітчизняних реалій мовне протистояння слід розглядати як таке, що визначає траєкторію подальшого розвитку української державності в цілому. Без його вирішення на державному та соціальному рівнях формування в Україні політичної нації, яка виступає запорукою незворотності державотворчого процесу, виявляється досить проблематичним.

Розуміння цього висуває пошук шляхів регулювання мовного конфлікту в число актуальних завдань політичної та управ-

лінської галузей соціального знання. Аналіз стану наукової розробки означеної проблеми свідчить про високий градус інтелектуальної дискусії навколо питання мовного протистояння як фактора політичного розвитку в Україні.

Так, законотворчі аспекти регулювання мовної ситуації висвітлюють у своїх публікаціях І. Дзюба, І. Діак, Ю. Куц, І. Плотницька, С. Чукут та інші [1]. Перспективи правового вдосконалення мовної політики в Україні пропонують у своїх розробках В. Євтух, О. Куць, О. Майборода, П. Надолшній, М. Обушний, І. Оніщенко, В. Рехало, В. Трощинський, Д. Шелест, М. Юрченко та інші [2].

Неабиякий науковий резонанс викликали дослідження М. Вівчарика, І. Кресіної, В. Лізанчука, Б. Попова, Я. Радевич — Винницького, Ю. Римаренка та інших, в яких висвітлюються різноманітні аспекти питання реалізації мовної політики в контексті сучасних політичних процесів в Україні [3]. Політологічний аспект проблеми, зокрема висновки дослідження мовної складової державотворчого процесу в Україні, висвітлені в публікаціях таких авторів як О. Антонюк, О. Картунов, Л. Нагорна, О. Нельма, А. Свідзінський та інших [4].

Соціологічний підхід до вивчення ситуації білінгвізму та її значення для вироблення державної етнонаціональної політики застосовують В. Жмир, Ю. Римаренко, Л. Шкляр, Н. Шульга та інші [5].

Поява останніми роками низки дисертаційних досліджень (І. Балащенко, А. Кургузов, А. Корж, Т. Скубашевська та ін.), присвячених соціально-політичному виміру мовного питання в Україні, в черговий раз засвідчує тенденцію зростання наукового інтересу до цієї проблеми.

Однак, незважаючи на досить широкий спектр підходів до вивчення мовного конфлікту в Україні, у переважній більшості вітчизняних наукових досліджень акцентується об'єктивна — історико-регіональна складова його генези та розвитку, залишаючи на відкуп публіцистики суб'єктивні фактори лінгвістичного протистояння. На нашу думку, вагомим кроком на шляху його подолання повинна стати науково обґрунтована та чітко спрямована державна політика щодо виводу мовного конфлікту із сфери політичних спекуляцій в площину етнокультурних відносин. Метою даної статті є спроба на основі огляду

фактологічного матеріалу та аналізу нормативно-правового забезпечення розповсюдження та використання російської мови на території України виявити спекулятивний характер мовного протистояння, та визначити шляхи вдосконалення державної політики щодо його подолання.

Для України необхідність практичної реалізації політики щодо подолання мовної кризи на державному рівні актуалізується у зв'язку з конфліктогенністю суспільства за мовною ознакою, зумовленою поліетнічним та культурно неоднорідним складом населення; історико-геополітичним виміром проблеми, спричиненим тривалим перебуванням українських територій у складі Російської імперії; перехідністю сучасного етапу в житті українського суспільства, позначеною не тільки демократизацією політичної системи, але й утвердженням української національної державності, що ставить мовне питання у число пріоритетних складових державотворчого процесу.

Отже, на шляху формування політичної нації через консолідацію українського суспільства, вирішення мовної кризи набуває першочергового значення. Це потребує від держави у практичній реалізації заходів щодо мовної політики розуміння характеру мовного конфлікту в Україні, який виходить за межі суто територіального чи етнолінгвістичного розмежування.

Розподіл українського суспільства на російськомовні та україномовні регіони, який закріплено відсутністю досконалої законодавчої основи, визначає траєкторію розвитку сучасного політичного процесу в Україні. Особливий статус російської мови як чинника українського політики визначено низкою об'єктивних умов.

Згідно з даними перепису населення 2001 р. російська мова є основною мовою спілкування в південно-західних регіонах України, другою за поширенням у центральних та західних областях, а також найбільш розповсюдженою мовою серед не російськомовного населення держави. Так російську мову визначили як рідну 14, 273 млн. громадян України, що складає 29,6 % населення країни. Серед них етнічні росіяни складають лише 56 %, у той час як решта — представники інших національностей (5, 545 млн. українців, 172 тис. білорусів, 86 тис. євреїв, 81 тис. греків, 62 тис. болгар, 46 тис. молдаван, 43 тис.

татар, 43 тис. вірмен, 22 тис. поляків, 21 тис. німців, 15 тис. кримських татар тощо).

Широкий спектр соціологічних досліджень демонструє, що російською мовою користуються ще більша кількість громадян, аніж це зафіксував офіційний перепис населення 2001 р.

Опитування, проведені у 2003 р. Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС), надало змогу дослідити використання російської мови в Україні на макрорегіональному рівні. Так, абсолютну перевагу російської мови було зафіксовано на Півдні (82,3%) та Сході (86,8%) країни. Відносна перевага російської (46,4%) спостерігається у Центрально-Східній частині України. А мешканці Західних та Центральних областей визначили себе як україномовні (відповідно тільки 3,1% та 24,2% населення назвали рідною російську мову) [6].

Крім того, використання російської мови у побутовому та діловому спілкуванні притаманно не лише тим, хто вважає її рідною. Інакше кажучи, російська мова використовується на території України як мова міжнаціонального спілкування. Усе вищезазначене підтверджує висновки авторитетного дослідження Інституту соціології НАН України, згідно з якими “Україна практично є двомовною країною” [7, с. 69].

Наведені показники дозволяють багатьом прихильникам надання російській мові в Україні статусу другої державної стверджувати, що російськомовні громадяни України є майже найбільшою в Європі лінгвістичною спільнотою, мова якої не визнана як державна або офіційна. Геополітичний контекст простежується і за визнанням за російськомовними громадянами України статусу найкрупнішої російськомовної спільноти за межами РФ.

Однак перетворення мовного питання на ефективний засіб вирішення власних проблем політичними суб'єктами як в Україні, так і за її межами, свідчить, що природу лінгвістичного розшарування українського населення визначають більш глибокі причини, аніж історичне минуле, або географічне сучасне. В протилежному випадку спекуляції навколо визначення статусу російської мови не перетворилися б в найуспішніші маніпулятивні технології, ефективність яких неодноразово доведена нетривалою історією виборчих кампаній в Україні.

Звертаючись до фактів, спробуємо з'ясувати, наскільки реально утиснена російська мова в сучасній Україні, і чи потребує вона захисту з боку держави та суспільства.

Дані, наведені у соціологічних опитуваннях, свідчать, що переважна більшість громадян України володіють державною мовою в достатньому ступені, в тому числі й для того, щоб зробити її мовою міжнаціонального спілкування. Але вільне володіння російською мовою та непослідовна державна політика у сфері мовного контролю за інформаційним простором гальмує цей процес. Не зважаючи на постійні звинувачення в перешкоджанні розвитку російської мови, факти свідчать, що потреби російськомовної спільноти України обслуговує розвинена інфраструктура закладів освіти та культури. Згідно з офіційними даними у 2003 році в Україні (переважно на Сході та Півдні) працювало 1732 російські школи, навчання в яких проходило 804,3 тис. учнів [8], що складало 24,1% від загального числа усіх школярів України [9]. (Для порівняння, у 16937 школах з навчанням українською освіту отримувало 3 944, 9 тис. учнів) [8].

Політичні події 2004 — 2006 років, які вивели мовне протистояння із латентного стану у площину відкритого конфлікту, не змінили ситуації: наприкінці 2006 року, за даними МОН України, у 1880 школах країни навчання велося російською мовою [10].

Окрім освітньої сфери російська мова продовжує займати міцні позиції в інформаційному просторі, лідируючи на ринку друкованих ЗМІ та книговидання. Так у 2000 р. із 11 тис. зареєстрованих в Україні ЗМІ більш ніж 7 тис. були російськомовними або двомовними. У 2003 р. вийшли друком 15,4 млн. екземплярів книг російською мовою, при тому, що обсяг українськомовних видань не перевищував показника 24 млн. [11]. Не змінюється ситуація й у наступні роки: у 2005 р. в Україні надруковано 3 982 найменування книжок російською мовою, що складає 30,7 % від загального накладу [11]. (Для порівняння: об'єм ввезення книжок з Росії у тому ж році досяг 100 млн. екземплярів [12]).

У публічних та наукових бібліотеках України зберігається обширний фонд літератури російською мовою. За офіційними даними станом на 2000 р. 60% національного бібліотечного фон-

ду складали російськомовні книжкові видання [12]. Сьогодні переважна більшість книгарень, розташованих в усіх регіонах країни, забезпечує широкий доступ до російськомовних книг, виданих як в Україні, так і в Росії.

На території України видається низка російськомовних суспільно-політичних та літературних журналів. Серед них й такі відомі своєю “русофільською” позицією “Радуга” та “Севастополь”.

Переважно російськомовним можна вважати вітчизняний мультимедійний простір. Більшість веб-сайтів, зареєстрованих в Україні, функціонує у російськомовному режимі (82% проти 14% україномовних та 4% двомовних станом на 2003 р.) [13].

Не існує проблем для розповсюдження російської мови й у телевізійному просторі України. І хоча каналів загальнонаціонального формату, трансляція яких велася би виключно російською, в країні не зареєстровано, однак випуск новин, показ художніх фільмів, виробництво популярних програм у російськомовній версії має постійну прописку на декількох рейтингових національних каналах та крупнішому регіональному каналі ТРК “Україна” (м. Донецьк). Крім того, місцеве телебачення на Півдні та Сході країни існує переважно у двомовному форматі. Не зустрічає активного опору з боку держави та суспільства телевізійна продукція РФ. Так з 1998 р. у кабельних мережах України ретранслюються російські телеканали ОРТ, РТР, НТВ, ТВЦ та інші. Однак заміна їх внутріросійських версій на міжнародні варіанти, що відбулася напередодні парламентських виборів 2002 року, сприймалася певними політичними силами як наступ на права російськомовного населення України.

Практично вільним від державної мови залишається по сьогоднішній день вітчизняний радіопростір. Переважна частина комерційних радіостанцій України FM-діапазону веде мовлення російською. А мережа російської радіостанції “*Русское Радио Украина*”, яка спеціалізується виключно на російському продукті масової культури, за оцінками аналітиків, домінує у українському радіоєфірі (вона представлена у 34 містах України) [14].

Нерозривний зв’язок з російським духовним та інтелектуальним простором демонструють події, що відбуваються у

культурному та науковому житті українського суспільства. Так, статус державних мають біля двох десятків російських театрів, що постійно працюють в Україні та користуються популярністю у вітчизняного глядача як на Заході, так на Сході країни.

Україна визнана одним з світових наукових центрів русистики. Крупнішими дослідницькими центрами російської мови та літератури на пострадянському просторі вважаються Київський, Донецький, Одеський, Таврійський, Харківський національні університети, а також Черкаський педагогічний університет ім. Б. Хмельницького [15]. З 1991 року в Україні проходило сім Форумів русистів України [16].

Починаючи з 2006 року, 6 червня (день народження О. С. Пушкіна) у Харківській та Донецькій областях відзначається як день російської мови. У 2007 році Україна приєдналася до держав, які на офіційному рівні проводять “Рік російської мови”.

Отже, вищенаведені факти красномовно ілюструють спекулятивність закликів певних політичних сил щодо захисту російської мови в Україні та мобілізації російськомовного населення для врятування від “насильницької українізації”. Більш того, умови для безперешкодного розвитку російської мови в Україні належно закріплені державою на законодавчому рівні.

Проголошена 16 липня 1990 р. Верховною Радою УРСР Декларація Про державний суверенітет України зазначає: “Українська РСР забезпечує рівність перед законом усіх громадян Республіки незалежно від соціального і майнового стану, расової та національної приналежності, статі, освіти, мови... та інших обставин” [17].

З моменту набуття незалежності в Україні статус російської мови, як і мов інших національностей, що мешкають на її території, регулюються цілою низкою законодавчих актів, серед яких нормами прямої дії є наступні положення Конституції: “Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України” (Стаття 10). “Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переко-

нань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками” (Стаття 24) [18].

На сучасному етапі мовні відносини в Україні регулює Закон про мови УРСР (№ 75195 — ВР), прийнятий 28 жовтня 1989 р. (Постанова ВР № 8313 — 11), змінений та доповнений 28 лютого 1995 року (№ 75 / 95 — ВР від 28.02.95) та 2003 р. (№ 594 — 15 від 06.03.2003) [19]. Відповідно до цього документу Україна створює необхідні умови для розвитку і використання мов інших національностей в республіці (Стаття 3). Мовами міжнаціонального спілкування в Україні є українська, російська та інші мови (стаття 4). Будь-які привілеї чи обмеження прав особи за мовною ознакою, мовна дискримінація неприпустимі (Стаття 8).

Закон гарантує право користуватися своєю національною мовою або будь-якою іншою. Громадянин вправі звертатися до державних, партійних, громадських органів, підприємств, установ і організацій українською чи іншою мовою їх роботи, **російською мовою** (*тут і далі — виділено автором*) або мовою, прийнятою для сторін. Рішення по суті звернення оформляється українською мовою чи іншою мовою роботи органу або організації, до якої звернувся громадянин. **За бажанням громадянина таке рішення може бути видане йому в перекладі російською мовою** (Стаття 5). Службові особи повинні володіти **українською і російською мовами**, а в разі необхідності — і іншою національною мовою в обсязі, необхідному для виконання службових обов’язків (Стаття 6).

Акти найвищих органів державної влади та управління приймаються українською мовою і **публікуються українською і російською мовами**. Написи на печатках, штампках, штемпелях, офіційних бланках державних, партійних, громадських органів, підприємств, установ і організацій виконуються **українською мовою або українською і російською мовами** (Стаття 10). Технічна і проектна документація виготовляється **українською або російською мовою**. (Стаття 13). **Офіційні документи**, які посвідчують статус громадянина, — паспорт, трудова книжка, документи про освіту, свідоцтво про народження, про одруження, а також документи про смерть особи **виконуються українською і російською мовами** (Стаття 14).

Мовою у сфері правових відносин визначається українська, або мова, прийнятна для сторін (Статті 18 — 23).

Громадяни України мають право **свобідного вибору мови навчання** (Стаття 25), отримувати освіту на російській або іншій мові у місцях компактного проживання громадян інших національностей. **Вивчення в усіх загальноосвітніх школах української і російської мов є обов'язковим** (Стаття 27).

Закон передбачає можливість публікацій результатів наукових досліджень російською мовою (Стаття 30).

У Розділі V Закону визначається **безперешкодне використання російської мови у сфері інформації та звязку** (Статті 33 — 36) [19].

Таким чином, вільне поширення російської мови та сприятливи умови для її розвитку на території України чітко забезпечені на законодавчому рівні. Більш того, правовий статус російської мови закріплено у низці законодавчих актів, що торкаються етнополітичних питань. Так, у Декларації прав національностей України (Постанова № 1771 — XII), прийняті 1 листопада 1991 р., зокрема зазначено: “Українська держава забезпечує право своїм громадянам вільного користування російською мовою. В регіонах, де компактно проживає кілька національних груп, нарівні з державною українською мовою може функціонувати мова, прийнятна для всього населення даної місцевості” (Стаття 3) [20].

Закон “Про національні меншини в Україні” (№ 2494-XII), підписаний Президентом України Л. Кравчуком 25 червня 1992 р., передбачає використання поряд з українською мовою національних меншин у роботі органів державної влади, громадських об'єднань, підприємств та організацій у містах проживання національних меншин (Стаття 8) [21].

Крім того, позиції російської мови зміцнило приєднання нашої держави до низки міжнародних домовленостей (Рамкова конвенція про захист національних меншин, ратифікована Законом № 703/97 — ВР від 09.02.97; Європейська хартія регіональних мов або мов меншин, ратифікована Законом №802 — IV від 15.05.2003) у сфері регулювання етнолінгвістичної сфери суспільства.

Цей далеко не повний перелік документів, які на законодавчому рівні регулюють мовні стосунки, засвідчує прагнен-

ня держави розробити дієві механізми забезпечення вільного розвитку та функціонування мов в поліетнічному суспільстві, що спростовує звинувачення України у цілеспрямованій політиці утиснення російськомовного населення за мовною ознакою. Адже поверховий огляд представлених документів дозволяє припустити, що незахищеною у правовому сенсі виявляється саме державна мова. Нормативна невизначеність сфери її застосування, а також декларативність, суперечливість, непослідовність мовної політики, саме у сфері застосування державної мови, створюють підґрунтя для спекуляцій на мовній темі, які постійно підпитують соціальне протистояння в країні.

На нашу думку, витоки мовного конфлікту в Україні лежать не в площині політики дискримінації російської мови. Також не слід шукати причини конфлікту виключно у вадах правового механізму його регулювання. Мовний конфлікт в Україні — це конфлікт ідентифікації, для вирішення якого недостатньо лише нормативно-організаційних засобів.

Визначення мовної кризи в Україні як невід'ємної складової трансформаційних процесів, які завжди супроводжуються конфліктами інтересів, цінностей та ідентифікації, підтверджують дані соціологічних досліджень. Центр Разумкова напередодні 15 річниці Незалежності України провів комплексне дослідження громадської думки стосовно результатів державотворення, зокрема, торкнувшись мовної географії. З'ясувалося, що українську мову вважають рідною більше половини громадян (52%); майже третина (31%) визнала рідною російську мову, а кожний шостий (16%) назвав їх однаково рідними. При цьому на Заході та в Центрі країни у якості рідної домінує українська (90 та 72% відповідно), а на Сході та Півдні більшість мешканців називають рідною російську мову (54 и 52%), або вважають себе білінгвами (24 та 17%) [22].

Відзначимо, що наведені дані приблизно віддзеркалюють етнічний склад населення. У перших двох переважно українських регіонах домінують етнічні українці: 93% українців проти 3% руських на Заході та 92% проти 7% у Центрі. На Сході та Півдні українці також складають більшість (відповідно 67% та 58%), при досить суттєвій присутності етнічних руських спільнот (30% — на Сході та 32% — на Півдні) [22].

Якщо у територіально-просторовому вимірі за координатами “Україна — регіон — мала батьківщина” мешканці західної України ідентифікують себе переважно з державою Україна, то населення Сходу демонструє чітку регіональну ідентичність. А ось представникам Центру та Півдня країни більш притаманна локальна ідентичність (зокрема простежується чітка ідентифікація мешканців Києва так Криму з своєю “малою батьківщиною”). Відмітимо, що лише мешканці західних областей ототожнюють себе з Великою Україною. Решта населення, проживаючи на території України, тяжіє до регіонального або локального самовизначення. Звідси змінюється й ставлення до мови. Якщо для західного українця мова є перш за все цінністю, то для мешканця Центру, Сходу та Півдня мова — це переважно інструмент спілкування.

Отже, зіставлення наведених даних дає змогу для припущення, що в сучасній Україні в контексті етнолінгвістичного визначення існують три великих об’єднання: україномовні українці, російськомовні українці та російськомовні росіяни. А це, в свою чергу, означає: проблема “двох Україн”, що перешкоджає процесу формування єдиної політичної нації, зумовлена передусім існуванням різних моделей ідентичності у двох крайніх групах. У даному випадку мовне питання слід розглядати не як причину розколу у суспільстві, а лише як віддзеркалення ситуації. Конструктивним, на нашу думку, на шляху формування громадянської політичної нації, яка й є запорукою майбутнього держави, могло б виявитися врахування фактору “третьої України” — російськомовних громадян, які визначають себе українцями. Саме така модель громадянської ідентифікації, яка надає мовним або регіональним пріоритетам хоча й важливу, але підлеглу роль, може стати альтернативною на новому етапі державотворчого процесу, коли на зміну державі-механізму повинна прийти держава-нація.

Таким чином, конструктивний потенціал мовної толерантності українського суспільства, про яку красномовно свідчать факти, зокрема наведені у статті, повинен бути ефективно використаний органами державного управління у створенні сприятливих умов для досягнення стратегічної мети Української держави на сучасному етапі розвитку, яка полягає у формуванні політичної нації на основі громадянської ідентифікації.

Джерела та література

1. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? — К., 1998; Діак І. Україна — Росія: Історія та сучасність. — К., 2001; Куц Ю. Етнополітичні державотворчі процеси в Україні: управлінський аспект. — Харків, 2002; Плотницька І. Українська мова в державному управлінні: теоретико-методологічний аспект. — К., 2006; Чукут С. Генеза духовної культури (управлінський вимір), 1999.
2. Євтух В., Трощинський В. Державна етнополітика України: історичні витоки та засади формування в сучасних умовах // Етнополітична ситуація в Україні: спроби наукової інтерпретації. — К., 1993. — с. 95 — 97; Євтух В. Етнополітика в Україні: правничий та культурологічний аспекти. — К., 1999; Куць О., Куц Ю. О. Етнополітичні аспекти розбудови української держави. — Х.: Березіль, 1999; Надолішній П. Етнопонаціональний фактор адміністративної реформи в Україні: проблеми теорії, методології, практики. — К., 1998; Надолішній П. Розбудова нової системи врядування в Україні: етнопонаціональний аспект (Теоретико-методологічний аналіз). — Київ — Одеса, 1999; Оніщенко І. Етно- і націогенез в Україні. — К., 1997; Ребкало В., Обушний М., Майборода О. Етнопонаціональні процеси в сучасній Україні: Досвід, проблеми, перспективи. — К., 1996; Д. Шелест, М. Юрченко. Політико-правові основи етнодержавотворення в Україні. — Одеса, 1999.
3. Вівчарик М. Етнос, нація, держава. — К., 2000; Вівчарик М. Україна: від етносу до нації. — К., 2004; Кресіна І. О. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: (Етнополітологічний аналіз). — К., 1998; Лізанчук В. Навічно кайдани кували: Факти, документи, коментарі про русифікацію України. — Л., 1995; Лізанчук В. Завжди пам'ятай: Ти — Українець! -2-е вид., допов. — Л., 2001; Феномен нації, основи життєдіяльності / За ред. Б. В. Попова. — К., 1998; Радевич — Винницький Я. Україна від мови до нації. — Дрогобич, 1997; Римаренко Ю. Національний розвій України: проблеми і перспективи. — К., 1995; Нація і держава. Теоретико-методологічний та концептуальний аналіз / За ред. Ю. Римаренка: В 2-х кн. — Київ — Донецьк, 1998.
4. О. Антоноук. Формування етнополітики Української держави: історичні та теоретико-методологічні засади: Монографія. — К., 1996; О. Картунов Вступ до етнополітології. — К., 1999; Л. Нагорна. Національна ідентичність в Україні. — К., 2002; Нельга О. Теорія етносу. — К., 1997; А. Свідзінський. Це складне національне питання. — К., 1994.
5. Жмир В. На шляху до себе: (Етно-соціологічна розвідка). — К., 1995; Римаренко Ю. І., Шкляр Л. Є., Римаренко С. Ю. Етнодержавознавство. Теоретико-методологічні засади. — К., 2001; Шкляр Л. Е. Етнос. Нація. Культура (Філософсько-методологічні аспекти дослідження). — К., 1992; Шкляр Л. Є. Етнос і со-

- ціум. — К., 1996; Шульга Н. А. Этническая самоидентификация личности. — К., 1996. — 200 с.
6. Паніна Н. В. Українське суспільство 1994-2005: соціологічний моніторинг. — Київ: ТОВ “Видавництво Софія”, 2005.
 7. Використання російської мови в Україні // <http://www.kiis.com.ua>.
 8. Інтерв’ю з Головою Державного комітету України у справах національностей та міграції Г. Москальом // Голос України. — 2003. — 14 серпня.
 9. <http://www.demoscope.ru>.
 10. <http://www.kmu.gov.ua>.
 11. <http://uabooks.info/ua>.
 12. <http://www.rian.ru/review>.
 13. <http://www.rdu.org.ua/news>.
 14. <http://www.rusradio.com.ua>.
 15. а б в г <http://mova-historia.vlada.kiev.ua>.
 16. <http://www.rdu.org.ua/news>.
 17. Про державний суверенітет України: Декларація Верховної Ради УРСР від 16 липня 1990р. № 55 — XII // Відомості Верховної Ради України. — 1990. — №31. — Ст. 429 (Далі — ВВР).
 18. Конституція України: Прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // ВВР. — 1996. — №30.
 19. Закон Української РСР Про мови в Українській РСР // ВВР. — 1989. — № 45. — Ст. 631(із змінами, внесеними згідно із Законами № 75/95 — ВР від 28. 02. 95 // ВВР. — 1995. — №13. — Ст.. 85; № 594 — ІУ (594-25) від 06. 03. 2003 // ВВР. — 2004. — №24. — Ст. 159).
 20. Декларація прав національностей України: Декларація Верховної Ради України від 1 листопада 1991 р. № 1771 — XII // ВВР. — 1991. — № 53. — Ст. 799.
 21. Про національні меншини в Україні: Закон України від 25 червня 1992 р. № 2494-ХІІ // ВВР. — 1992. — № 36. — Ст. 528.
 22. Шангина Н. О стране, государстве и гражданах в переходном возрасте // Зеркало недели. — 19 августа. — 2006.

Анотації

Мамонтова Э. В. Проблема русского языка в Украине: мифы и реальность.

Статья посвящена проблеме русского языка как фактора общественно-политической жизни нашей страны. Задачами исследования является анализ фактологического материала и содержания основных нормативно-правовых актов, которые регламентируют политику в Украине в контексте языкового конфликта.

Mamontova E. V. The problem of Russian language in Ukraine: myths and reality.

The article is dedicated to the problem of Russian language as a social — political life factor in our country. The objectives of the research are: the analysis of the actual materials and the content of fundamental normative — legal statements which regulate language policy in Ukraine in the context of the language conflict.

С. Л. Овсієнко

ПРОБЛЕМА ЛЕГІТИМНОСТІ ДВОХ ЧАСТИН НРУ (ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ)

Становлення Руху як партії у першій половині 90-х рр. відбувалося в умовах, спільних для всіх політичних сил. Закономірною реальністю цього процесу був “розкол” як кризове явище, що мало свої причини виникнення, межі існування та наслідки. “Розкол” спіткав такі партії як НРУ (1992 р.), УРП (Українська республіканська партія), СПУ (Соціалістична партія України), СДПУ (Соціал-демократична партія України) тощо. З середини 90-х рр. Рух втрачає завойований статус впливової партії, свідченням цього були президентські (1994 р.) та парламентські (1998 р.) вибори. Наслідком власної політичної діяльності стало виникнення внутрішньопартійної кризової ситуації у 1997 — 1999 рр., у результаті чого відбувся “розкол” найбільшої націонал-демократичної партії.

Після проведення 28 лютого 1999 р. позачергових X Зборів НРУ та 7 березня 1999 р. позачергового другого етапу IX з’їзду НРУ в обох частинах Руху стала актуальною проблема їх легітимності. Визнання легітимності з’їзду повинне було свідчити про перемогу однієї частини НРУ над іншою, а з нею можливість використовувати назву партії, яка мала встановлений політичний імідж, електорат, право висувати кандидата на президентські вибори. В. Чорновіл розпочав першим вирішувати цю проблему у Мін’юсті. Дослідження проблеми відповідності того чи іншого рухівського з’їзду Статуту НРУ та порівняння з рішенням Мін’юсту дає можливість проаналізувати деякі причини “розколу” Руху та вплив рішень правових та судових органів з цього питання на розвиток партії та подолання наслідків “розколу”. Порушена в дослідженні проблема не була предметом наукового аналізу.